

Barcelona no oblida el seu passat industrial. Les antigues fàbriques es transformen en moderns equipaments d'oficines, centres comercials o espais culturals. Al mateix temps, les companyies busquen en l'arquitectura un valor afegit construint edificis que, per les seves característiques, puguin tenir un caràcter distintiu i emblemàtic. Són les marques arquitectòniques d'empresa.

Marques arquitectòniques: l'edifici com a valor afegit

TEXT

Anna Pujol

FOTOS

Albert Armengol

● Una marca arquitectònica és aquell edifici, monument o conjunt arquitectònic que atreu milers de visitants. Les ciutats cerquen una marca amb la qual distingir-se les unes de les altres. Immersos en la societat del consum, la marca ajuda a promocionar la ciutat.

En una escala menor, les empreses també busquen la seva marca arquitectònica, l'edifici emblemàtic que s'associa amb la identitat de la companyia. Tot i els esforços per mantenir fàbriques, naus o edificis industrials ubicats en els centres urbans, aquests són insuficients a causa de noves normatives i les empreses traslladen les seves activitats a moderns polígons industrials de l'àrea metropolitana. Les fàbriques originals es rehabiliten per a funcions diverses com a seus centrals d'oficines, centres culturals, zones comercials i lúdiques, hotels, etc.

Barcelona és una ciutat de marques arquitectòniques d'empresa, tant pel seu passat industrial i fabril com per la presència de companyies d'àmbit internacional.

Quan una arquitectura expressa una imatge representativa i darrere seu hi trobem un concepte moral, intel·lectual, és a dir, un sentit diferenciador respecte dels edificis que l'envolten, es pot convertir fàcilment en símbol.

La catedral era el gran element simbòlic de la societat medieval. Ja al segle XX, els gratacels que es construeixen són el gran símbol del poder econòmic, i molts països sos-

piren per tenir el gratacel més alt, en una ferotge competència. El pas de "símbol" a "marca" es produeix quan s'intenta comerciar amb els símbols, quan els símbols es poden consumir. Una marca és el distintiu o senyal que el fabricant posa als productes de la seva indústria i l'ús de la qual li pertany exclusivament. La marca sorgeix de la necessitat de diferenciar amb un afegit simbòlic la producció pròpia de la dels competidors.

Les ciutats també necessiten productes amb marca, productes (edificis, monuments, esdeveniments, etc.) que siguin un reclam per als propis habitants i per als visitants. Amb l'objectiu de promoure la ciutat i trencar amb el tòpic que, actualment, totes les ciutats són iguals, es creen marques arquitectòniques que ajuden a revalorar una ciutat o una àrea urbana determinada.

RECONeixEMENT DEL PASSAT INDUSTRIAL

Barcelona ha reconegut finalment el seu passat industrial. El reconeixement d'aquest patrimoni arquitectònic, no obstant això, s'ha fet esperar massa, cosa que ha suposat que s'hagin enderrocat moltes naus, com al barri del Poblenou, que possiblement avui serien motiu d'admiraació. Per contra, ciutats europees com Berlín, Manchester o Viena sempre han mostrat una especial sensibilitat cap al manteniment del seu patrimoni industrial.

Les reivindicacions veïnals en contra de l'enderrocament d'algunes fàbriques són un reflex del sentiment popular que ha convertit aquests edificis en punts de referència de la identitat col·lectiva i en parts integrants de la memòria popular, la qual cosa fomenta la sensibilitat cap al reconeixement merescut del patrimoni industrial.

Una marca arquitectònica industrial no solament és important pel seu llegat històric; ho és també des del punt de vista arquitectònic i artístic i per diferents raons. La primera raó és que l'arquitectura fabril hauria de ser estudiada per les múltiples solucions constructives i materials que s'hi van aplicar, capdavanteres en la seva època, com ara les fàbriques d'indianes, les naus d'una sola planta amb cobertes d'armadures de ferro o els edificis amb habitatge i taller. I tot plegat amb solucions estètiques de gran valor, gràcies a l'oportunitat que es va donar als joves arquitectes modernistes de crear edificis per a les primeres empreses del país amb el mateix rigor creatiu que aplicaven a les cases de la burgesia catalana establerta a l'Eixample barceloní.

La segona raó radica en la polivalència dels espais, ja que les seves dimensions permeten noves distribucions. Els anys setanta, les fàbriques es queden obsoletes i moltes empreses es traslladen fora dels nuclis urbans per situar-se en moderns polígons industrials, mentre que mantenen l'edifici inicial per a oficines i serveis, amb la voluntat de conservar el seu edifici-marca.

La tercera raó és el valor arquitectònic i estètic. Algunes fàbriques modernistes seran transformades en moderns equipaments culturals i lúdics, com ara museus, botigues, centres cívics..., mantenint l'estructura original i respectant la façana com a tribut als seus arquitectes.

La sort dels edificis ha estat molt diferent segons els casos, des de la conservació fins a l'enderrocament, passant per la preservació d'elements representatius com xemeneies, portes, parts de la façana, torres d'aigües, etc.

FILOSOFIA EMPRESARIAL I ARQUITECTURA

El món empresarial ha vist en l'arquitectura el valor afegit que podia atorgar als seus edificis un caràcter distintiu i alhora clarament representatiu de la filosofia de les companyies. Marques com Damm, Bayer, Myrurgia o Agbar en són un exemple. Per alguna cosa mantenen el seu edifici-marca al centre de la ciutat.

El fundador de l'**empresa Damm**, August K. Damm, s'instal·la a Barcelona i funda la companyia el 1876, per continuar la labor que exercia al seu país: la producció de cervesa. L'empresa creix annexant-se'n d'altres i construeix la coneguda fàbrica de La Bohèmia, un edifici majestuós que ocupa una illa de cases.

La Bohèmia sempre ha estat en l'imaginari popular el símbol de la marca Damm. Per això l'empresa conserva el seu edifici emblemàtic com a seu i centre d'oficines, després que el 1993 la producció es traslladés al Prat de Llobregat. L'anomenada torre Estrella, visible a dalt de la façana, n'és el símbol més particular.

La **fàbrica Myrurgia** és l'exemple d'edificació industrial racionalista més significatiu a la ciutat de Barcelona. Projectada durant els anys 1928-30 per Antoni Puig i Gairalt, aquesta fàbrica de perfums i productes cosmètics presenta una estètica funcionalista amb formes simètriques i les finestres distribuïdes en un eix horitzontal molt marcat. L'entrada i la façana principals es col·loquen en el xamfrà, amb una estructura més alta que les façanes laterals. Al seu interior destaca l'escala de doble tram presidida per una escultura de Ferran Monegal.

L'**editorial Salvat** se simbolitza amb el seu edifici-marca del carrer de Mallorca. Construït el 1916, el projecte archi-

Edifici: Damm
Adreça:
 C/ Rosselló, 515
Any de construcció:
 1905
Arquitecte:
 Joan Massoles
Funció original:
 Fàbrica de cervesa
Funció actual:
 Oficines de l'empresa

Edifici: Myrurgia
Adreça:
 C/ Nàpols, 238
Any de construcció:
 1930
Arquitecte:
 Antoni Puig i Gairalt
Funció original:
 Fàbrica de perfums
Funció actual:
 Oficines de l'empresa

Edifici:
Editorial Salvat
Adreça:
 C/ Mallorca, 45
Any de construcció:
 1916
Arquitecte:
 Pau Salvat i Espasa
Funció original:
 Editorial
Funció actual:
 Editorial

Edifici: Bayer
Adreça:
 C/ París, 179
Any de construcció:
 1916-1919
 Comprada als anys 40
 per Bayer
Funció original:
 Empreses d'un grup
 alemany
Funció actual: Subseu
 de la Bayer, a punt
 d'enderrocar-se

tectònic el va portar a terme Pau Salvat i Espasa, curiosament arquitecte i propietari de l'empresa. Aquest edifici noucentista, que va ser premi de l'Ajuntament de Barcelona l'any següent a la seva construcció, continua sent el focus principal de l'editorial, tot i el pas del temps.

Una marca que està a punt de desaparèixer és l'antic edifici de la Bayer del carrer de París. Tot i que la societat alemanya Bayer va començar la comercialització de colorants químics a Espanya a finals del XIX, és en els anys quaranta quan l'empresa compra aquest edifici, que esdevé la seva marca. Però als anys seixanta es trasllada la central d'oficines al carrer de Pau Claris, i manté l'edifici del carrer de París com a subseu. Ara tothom ja identifica la Bayer amb la nova arquitectura. Actualment l'empresa ha venut l'edifici, que serà enderrocat i destinat a habitatges i locals comercials aprofitant el seu emplaçament a l'Eixample. Seria un cas a analitzar a fons per esbrinar les causes de la no consecució de la voluntat de marca.

La torre Agbar és la gran marca arquitectònica d'empresa a la ciutat de Barcelona de principis del segle XXI. El grup Aigües de Barcelona construeix un gratacel destinat a ser objecte d'admiració i amb voluntat que es converteixi en un símbol de modernitat. Situat en una confluència immillorable, la de l'avinguda Diagonal amb la Plaça de les

(Pàgina anterior, a baix)

Edifici:
Torre Agbar
Adreça:
 Av. Diagonal, 211
Any de construcció:
 2001-2004
Arquitecte:
 Jean Nouvel
Funció actual:
 Seu central i oficines

Edifici:
Hidroelèctrica de Catalunya
Adreça:
 C/ Roger de Flor, 42
Any de construcció:
 1897
Arquitecte:
 Pere Falqués i Urpí
Funció original:
 Central Catalana d'Electricitat
Funció actual:
 Hidroelèctrica de Catalunya

Glòries, es va escollir un arquitecte-marca com a responsable del projecte, el francès Jean Nouvel.

La seva forma, cilíndrica acabada amb un coronament semiesfèric, està inspirada en les muntanyes de Montserrat. L'estructura de formigó serveix per sustentar làmines d'alumini de colors, en blau i roig, que simbolitzen el cel i la terra i es combinen amb els vidres de les finestres, col·locades asimètricament. El conjunt forma una capa escamada que canvia de color segons la llum del sol.

Els 142 metres d'alçada no deixen indiferent el vianant i fan que s'arribi a veure des de molts punts de la ciutat.

La torre Agbar ha tingut partidaris i detractors des dels seus inicis: crítiques per trencar amb l'urbanisme barceloní, defenses per constituir un exemple d'edifici avantguardista i innovador. Tot plegat fa que se'n parli, la qual cosa el converteix en objecte d'atenció permanent dels mitjans de comunicació.

LES MARQUES DE L'ENERGIA

Les empreses de subministrament elèctric o de gas també tenen els seus edificis-marca amb els quals simbolitzen el seu poder, potser amb una ànsia de monopoli. En comentem tres exemples: Hidroelèctrica de Catalunya, Catalana de Gas i Fecsa.

Hidroelèctrica de Catalunya, més coneguda com a central Vilanova, en referència al carrer que l'acull, va ser la Central Catalana d'Electricitat, projectada per Pere Falqués en els anys 1897-99. És un edifici de pedra i maó,

Edifici:
Catalana de Gas
Adreça:
 C/ Ginebra s/n (barri de la Barceloneta)
Any de construcció:
 1906
Arquitecte:
 Josep Domènech i Estapà
Funció original:
 Catalana de Gas
Funció actual:
 En queda la torre de la fàbrica de gas i algun pavelló per a oficines

Edifici:**Fecsa****Adreça:**

Av. Paral·lel, 51-55

Any de construcció:

1896-1897

Empresa**constructora:**AEG (Allgemeine
Elektrizitäts
Gesellschaft)**Funció original:**Sociedad Española de
Electricidad**Funció actual:**

Seu i oficines de Fecsa

típicament industrial, i com d'altres fàbriques té el cos central al xamfrà, més alt que les naus laterals. La seva gran peculiaritat arquitectònica és el vestibul circular. L'edifici original es va anar ampliant fins a ocupar tota l'illa de cases durant les dues dècades següents a la seva construcció.

Actualment, ja només queda el primer edifici original, propietat d'Hidroelèctrica de Catalunya, que segueix la marca arquitectònica de la seva predecessora en l'àmbit de l'energia elèctrica.

El conjunt de **Catalana de Gas i Electricitat** al barri de la Barceloneta era conegut sobretot per la torre de la fàbrica de gas, que és un gran dipòsit d'aigua destinada a abastar l'esmentada indústria. Obra de Josep Domènech i

Estapà, la torre presenta una base octogonal i un cos cilíndric amb coberta cònica, construït amb totxo vist. En els seus inicis era un conjunt d'edificacions amb pavellons per a la indústria del gas. Ja només se'n conserven la torre i algun pavelló.

El mateix arquitecte va ser l'encarregat de l'edifici d'oficines de l'avinguda del Portal de l'Àngel, monumental i molt simètric, on avui té la seva seu corporativa Gas Natural.

L'edifici de **les tres xemeneies de Fecsa**, construït el 1883, va ser la primera central tèrmica, propietat de la Sociedad Española de Electricidad. El seu emplaçament a l'avinguda del Paral·lel era clau per a la producció de corrent elèctric, que es transmetia a altres subseus de la ciutat. Posteriorment, amb la construcció de grans complexos elèctrics als Pirineus, la central va perdre pes relatiu en el conjunt de la producció energètica de manera progressiva.

Enderrocada pràcticament tota la central, l'edifici alberga avui dia les oficines centrals de l'empresa elèctrica Fecsa. Es conserven les tres xemeneies amb la seva estructura original, com a marca associada popularment amb l'empresa.

LA CULTURA COM A MARCA

La nostra societat incrementa l'oferta cultural amb nous equipaments i museus, que inclouen superfícies destinades a exposicions, sales de conferències, biblioteques, etc. Els espais diàfans d'algunes antigues fàbriques admeten una bona redistribució per acollir aquestes funcions. Dos exemples de fàbriques transformades en centres cívics són la Farinera del Clot i Can Fabra, que ofereixen uns espais de vocació popular al servei dels barris on se situen.

La Farinera del Clot és un edifici d'estil modernista construït el 1908, en maó i ferro. És una fàbrica de quatre pisos amb forma de L i dues parts diferenciades, l'una per a la fàbrica i l'altra per a magatzems. Durant molts anys va constituir un exemple característic del procés de producció d'una farinera.

L'any 1999 reobre com a centre cívic del barri del Clot mantenint l'estructura original de l'edifici, tal com reivindicaven els veïns. S'ha convertit en un punt de trobada en el barri i les activitats que s'hi desenvolupen acostumen a tenir un fort lligam amb el seu entorn. Un dels aspectes que fan recomanable una visita a la Farinera és que s'hi conserven algunes màquines i estris del procés de producció de la farina, com ara molins, raspalladores, dosificadors de blat o bàscules de canastrons.

El mateix passa amb l'edifici de **Can Fabra**, reconvertit avui en centre cívic al districte de Sant Andreu. L'empresa Filatures Fabra va ser la companyia estatal de filats més important a principis del segle XIX, amb diferents fàbriques annexionades. L'única que es conserva actualment és la fàbrica del Rec, l'edifici central, una construcció de tres pisos. Des de la seva inauguració el 2002, Can Fabra ha esta un element fonamental en la dinamització cultu-

Edifici:
La Farinera del Clot
Adreça:
 Gran Via, 837
Any de construcció:
 1908
Arquitecte:
 Josep Pericàs i Morros
Funció original:
 Farinera
Funció actual:
 Centre cívic

Edifici:
Can Fabra
Adreça:
 C/ Segre, 24-32
Any de construcció:
 A partir de 1839
Propietari:
 Ferran Puig i Gilbert
Funció original:
 Tèxtil, filats
Funció actual:
 Centre cívic

Edifici:
Casarramona
Adreça:
 Av. Marquès de
 Comillas, 6-8
Any de construcció:
 1911-1913
Arquitecte:
 Josep Puig i Cadafalch
Funció original:
 Fàbrica tèxtil, teixits
Funció actual:
 Centre cultural,
 CaixaForum

Edifici:
Editorial Montaner i Simón

Adreça:

C/ Aragó, 255

Any de construcció:
1879-1886

Arquitecte:
Lluís Domènech i Montaner

Funció original:
Editorial

Funció actual:
Museu d'art,
Fundació Tàpies

ral del barri de Sant Andreu i en molt poc temps ja n'és el nucli principal.

La fàbrica Casarramona és un altre exemple d'edifici modernista rehabilitat i reconvertit en marca cultural. Projectada per Josep Puig i Cadafalch entre els anys 1911 i 1933, era una fàbrica de teixits on es duia a terme tot el procés de producció, des dels telers fins al blanqueig i la tintura. Com a tal fàbrica només va funcionar durant set anys. Posteriorment es va convertir en dependències de la policia, com a garatge dels seus vehicles i cavallerisses. Tot i així, el 1976 va ser declarat Monument Històric Nacional en la seva condició d'important exemple modernista.

Uns anys més tard, la Fundació "la Caixa" va adquirir l'edifici per transformar-lo en un centre cultural, Cai-

xaforum. En la nova rehabilitació, i amb la idea de guanyar espai, se li va afegir una planta al soterrani i se'n va modificar l'entrada per poder-hi accedir per la part baixa. La transformació de l'entrada i el vestíbul va ser dirigida per l'arquitecte japonès Arata Isozaki, triat per la voluntat dels nous propietaris de treballar amb un arquitecte-marca.

Caixaforum, amb unes instal·lacions immillorables per a la cultura, és la marca de l'entitat, que simbolitza el seu potencial i el seu afany de tenir una presència destacada en els àmbits social i cultural, a més d'aconseguir la conjunció entre modernisme i contemporaneïtat.

Un cas semblant és el de l'**editorial Montaner i Simón**, que actualment alberga la Fundació Tàpies, un clar exponent d'edifici modernista que comparteix la condició d'habitatge i de taller, en concret una editorial. Està situada al bell mig del carrer d'Aragó i té dues plantes coronades per una lluernia per on la llum entra verticalment. L'estructura de suport és de fosa i bigues d'acer revestida amb maó vist, amb elements decoratius que mostren una certa influència àrab.

El tret més emblemàtic de la façana actual és l'escultura *Núvol i cadira*, situada sobre la coberta en una sèrie de

(Pàgina anterior, dreta)

Edifici:
Casa Thomas
Adreça:
 C/ Mallorca, 291-293
Any de construcció:
 1895-1898
Arquitecte:
 Lluís Domènech i
 Montaner
Funció original:
 Editorial, taller i habitatge
Funció actual:
 Botiga d'interiorisme
 BD i habitatges

Edifici:
Casa Fuster
Adreça:
 C/ Gran de Gràcia,
 11-13
Any de construcció:
 1911
Arquitecte:
 Lluís Domènech i
 Montaner
Funció original:
 Habitatge i Cafè Vienès
Funció actual:
 Pròximament, un hotel

Edifici:
Casa Damians
Adreça:
 C/ Pelai, 54
Any de construcció:
 1917
Funció original:
 Centre comercial
Funció actual:
 Magatzems C&A

plafons volants. L'enrevessada estructura metàl·lica no deixa indiferent el vianant i sempre ha tingut admiradors i detractors.

NOVA OFERTA COMERCIAL, D'OCI I DE SERVEIS

Els nous usos de les fàbriques són molt variats, des d'hotels, restaurants i botigues fins a, sobretot, grans centres que ofereixen molts serveis concentrats, comercials i d'oci. Alguns d'aquests nous equipaments són antics espais industrials, com ara la Casa Thomas, la Casa Fuster, la Casa Damians, La Maquinista i la fàbrica de la Hispano-Olivetti. La Casa Thomas era una editorial ubicada al carrer de Mallorca que va ser encarregada a finals del segle XIX per la família Thomas, gravadors de renom a la ciutat, per albergar-hi el taller i l'habitatge. Inicialment va ser projectada amb dues plantes, obra de Lluís Domènech i Montaner, que va realçar la façana amb unes imponents vidrieres perquè hi entrés la llum.

Uns anys més tard, l'edifici es va ampliar amb tres pisos més, que respectaven l'estructura original. L'última rehabilitació va tenir lloc el 1979, quan els soterranis es van habilitar per acollir BD, una botiga avantguardista en el camp del mobiliari. La botiga es va preocupar també pel

manteniment del projecte inicial i és respectuosa amb la façana modernista.

Pel que fa a la Casa Fuster, va ser l'últim gran projecte de l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner, a l'inici del carrer Gran de Gràcia. Era un encàrrec de l'advocat Marià Fuster, fet amb la idea de projectar una casa que causés admiració. Durant els anys quaranta va tenir una gran popularitat el Cafè Vienès, situat a la planta baixa, conegut també com el cafè de les 26 columnes. Posteriorment, els anys seixanta, la casa va ser comprada per l'empresa Hidroelèctrica del Ribagorzana (Enher) i, tot i que en un principi tenien la voluntat de enderrocar-la per construir-hi un gratacel, finalment van optar per condicionar-la com a seu de la companyia. I així es va convertir en una altra marca d'empresa, amb la planta baixa com a espai social per a exposicions. La Casa Fuster es reconvertirà en un hotel de luxe. A la planta baixa es tornarà a obrir un cafè, en memòria del Cafè Vienès, amb la pertinent restauració de les columnes seguint l'aspecte original.

Una altra casa que sempre ha tingut un caire comercial és l'antiga Casa Damians al carrer de Pelai. Aquest edifici del 1917, de caràcter monumental, coronat amb una cúpula de vidre i ferro, va ser capdavanter com a centre comer-

Eva Guillamet

Edifici:
Tabacos de Filipinas
Adreça:
Rambla dels Estudis,
109
Any de construcció:
1880
Arquitecte:
Josep Oriol i Mestres
Funció original:
Fàbrica de tabacs
Funció actual:
Associació d'Amics de
la Rambla

Edifici:
Carbueros Metálicos
Adreça:
C/ Consell de Cent, 365
Any de construcció:
1870
Funció original:
Fàbrica Carbueros
Metálicos
Funció actual:
CETIB (Col·legi Oficial
d'Enginyers Tècnics
Industrials de
Barcelona)

cial. Posteriorment acolliria els magatzems El Siglo, un punt de referència en la memòria popular. Avui dia són els magatzems C&A.

La Maquinista és un centre comercial obert ubicat al barri de Sant Andreu, amb una àmplia oferta de botigues, serveis i oci. L'espai era anteriorment la fàbrica La Maquinista Terrestre i Marítima, amb una història de 145 anys d'activitat dedicada a la construcció d'arquitectures de ferro. En aquest cas es va enderrocar tota la fàbrica i només se n'ha mantingut el nom, un referent de la indústria barcelonina.

I, finalment, hi ha la fàbrica de màquines d'escriure **Hispano-Olivetti**, situada a la Gran Via, on es feia la producció cap als anys quaranta, mentre que les oficines estaven situades a la Ronda de la Universitat. El 1995 la fàbrica es va reconvertir en un centre comercial, Barcelona-Glòries, que conserva la mateixa estructura de l'edifici original.

ORGANISMES, INSTITUCIONS, ASSOCIACIONS

Per finalitzar aquest repàs als edificis industrials que s'han convertit en marca arquitectònica d'empresa, caldria mencionar els edificis adaptats per diferents organismes per ubicar-hi la seva seu, utilitzant fàbriques com la de Tabacos de Filipinas, Carbueros Metálicos i Ca l'Arañó.

Tabacos de Filipinas era un antic seminari que el 1880 es va reconvertir en fàbrica gràcies al projecte de Josep Oriol i Mestres. Ha estat un edifici que ha variat molt de propietari i funció, incloent-hi la fàbrica de tabacs i les oficines de la companyia Transmediterrànea. El més destacat que s'ha conservat és el frontis monumentalista amb

Eva Guillaumet

Edifici:
Ca l'Arañó
Adreça:
C/ Llacuna – c/ Tànger
Any de construcció:
1878
Funció original:
Fàbrica tèxtil
Funció actual:
Pròximament, Campus de Comunicació de la UPF, dins de la Ciutat de l'Audiovisual

escultures al·legòriques de Francesc Pagès. Avui dia és la seu de l'Associació d'Amics de la Rambla.

L'empresa **Carbuos Metálicos** es va establir a Barcelona al carrer del Consell de Cent per iniciar una activitat encara poc coneguda a finals del segle XIX, la producció i transformació de gasos industrials. L'empresa va experimentar un creixement constant i finalment es va instal·lar a la Zona Franca. Des del 1997, l'edifici alberga el Col·legi Oficial d'Enginyers Tècnics Industrials de Barcelona (CETIB), institució que agrupa un col·lectiu proper a l'activitat inicial de Carbuos Metálicos. En la recerca de la seva seu, el Col·legi volia escollir un edifici que fos significatiu, que d'alguna manera ja li aportés un caràcter simbòlic.

Ca l'Arañó era una fàbrica tèxtil dedicada a la producció de llana, molt representativa del barri del Poblenou, fundada a finals del segle XIX per l'empresari manresà Claudi Arañó. Després d'haver estat un temps tancada es convertirà aviat en el Campus de Comunicació de la UPF, dins de l'anomenada Ciutat de l'Audiovisual.

Les empreses que avui en dia es fan construir un edifici ja pensen en una marca d'empresa. Aconseguir una marca arquitectònica suposa invertir en patrimoni, però, sobretot, és una bona inversió en imatge. Un cop construït un edifici, la marca ven i l'espai es revalor.

Juntament amb això, les antigues fàbriques industrials tenen la sort d'haver sobreviscut a la memòria popular gràcies a un passat històric, a més de ser espais polivalents que permeten noves funcions culturals i lúdiques.

Per tant, estem davant la realitat d'una arquitectura que és un producte social i que està dotada d'un caràcter que va més enllà de la mateixa construcció. Les marques arquitectòniques són el valor afegit de les ciutats, de les empreses i fins i tot dels països. Encertar la proposta que s'identifiqui més bé amb cadascuna de les opcions és la tasca dels arquitectes que projecten la ciutat futura.

Bibliografia bàsica

- *Catàleg del Patrimoni Arquitectònic Històric-Artístic de la Ciutat de Barcelona*. Barcelona. Ajuntament de Barcelona. 1992.
- Dachevsky, Marcelo: *Urban Zapping. Ciudades, productos y marcas*. Barcelona. Edicions UPC. Col·lecció Arquitect. 2001.
- De Fusco, Renato: *Arquitectura como "mass-medium"*. Barcelona. Editorial Anagrama.
- Diversos autors: *Catalunya, la fàbrica d'Espanya: un segle d'industrialització catalana. 1883-1936*. Barcelona. Ajuntament de Barcelona. 1985.
- González, Antoni; Lacuesta, Raquel: *Barcelona. Guía de arquitectura. 1929-1996*. Barcelona. Editorial Gustavo Gili. 1998.
- Picó, Josep: *Cultura y modernidad. Seducciones y desengaños de la cultura moderna*. Madrid. Alianza Editorial. 1999.